

Вадим Ткачук, доц. (Тернопіль)

**Кулінарно-історична подорож Угорщиною крізь оптику
кулінарії**

(Кшиштоф Варга. Гуляш із Турула. Есе. / Переклав О.Білий
– К.: Темпора, 2010. – 174 с.)

«Апетит приходить під час їжі»
Жером Манський

Художній твір Кшиштофа Варги, польського письменника і журналіста угорського походження заслуговує на увагу читача тому, що автору вдалося поєднати картини епохальних змін ХХ – ХХІ століть, навіть подивитися очима своїх дідів на справи давно минулих літ. Іронічно-гумористична тональність книги підсилюється знанням угорської кулінарії, описи якої наскрізні у творі, щоб у такий спосіб історичні події відтінити розмаїтою угорською кухнею, що символізує життєрадісне начало. Художній наратив містить у собі чимало автобіографічних моментів і поєднує спогади дитинства і думки зрілого чоловіка. Для автора дитинство – безпечні часи «материнського лона», коли не доводилось думати про хліб насущний і про інші буденні питання життя, що перешкоджають митцю підвестися в ідеальний світ мрій і звершень.

Ця книга змальовує сучасне й минуле Угорщини, її культуру, звичаї, ментальність народу, прямування в майбутнє. Розповідач майстерно оперує часовими вимірами, вдаючись до постмодерної поетики, зокрема гри з читачем, міфології: герой постійно повертається в минуле у вигляді уявної (фікційної) чи явної подорожі, що завжди викликає спогади і сум за справами, які хтось чи колись завершив. Не грає ролі, що буде далі, проте неймовірно цікаво, чи залишився «той світ і герой таким самим, в якому він жив», чи зазнав непоправних втрат.

Твір автора можна віднести до своєрідного жанрового різновиду роману-есе, в якому епічне й ліричне, побутове й філософське начала взаємопереплітаються, утворюючи неповторний синтез думок і почуттів. Художній світ твору об'єднує в цілісність *гетеродієгетичний наратор*, тобто оповідач-

усезнавець, який наділений даром переноситися в часи і просторові топоси, змальовуючи величну художню картину світу, а, по-суті, епоху марковану особливою ліричною тональністю, що впливає від особи автора, присутність якого так само простежується в структурі тексту.

Автобіографічний оповідач спирається на угорську міфологію та її образи. Тому топос Турула (від назви міфічних угорських птахів) є символом Угорщини (чи Австро-Угорщини), яка в його візіях є уособленням могутності та сили держави, збудованої стараннями прадідів. Містичний птах уособлює велич і є знаком, поєднуючи в собі містичність Іштена, верховного бога стародавньої угорської міфології, та Атіли й Алмоша, як їхніх нащадків гунів, творців тогочасної імперії. Дивний величний хижий птах нагадує прародителя угорців, що повинен нести перемогу та зміни на краще. Цей образ уособлює грізного вартового, який не дозволить зазіхати на свободу угорців. Він є знаковим вісником подій у житті народу та його долі. Для автора Турула – символ давно минулої величі і всемогутності, носій національного духу і самоідентичності угорця.

Художньо-біографічний твір Кшиштофа Варги насичений назвами художніх творів, локальними просторами, згадуються часо-просторові антропоніми. Для наратора Буда і Пешт є цілком різними містами, які втілюють опозиції “Село” і “Місто”, “Гребля” і “За Греблею” Все це вибудовує особливу колоритну картину часу та історії, невпинний їх потік. Творові Варги споріднені своїм життєлюбством “Пригоди бравого вояка Швейка” Ярослава Гашека, “Улліс” Джеймса Джойса, наратив якого будується на поезиці потоку свідомості. Митці цих текстів прагнули передати своє бачення світу крізь призму особистого (навіть персонального), сприйняття й оцінки дійсності. Звичайно, глибоке розуміння таких творів передбачає не просто прочитання тексту, а спробу пройти стежками спогадів оповідача і побачити, відчути і пережити «наживо» ті відчуття, які він намагався донести до реципієнта автор. Такі твори дають можливість поглянути на світ крізь оптику “іншого” і змогти “зазирнути” в минуле або навіть відмінний від нашого світ з його своєрідними цінностями очима “іншого”, спробувати відчути запах свіжого хліба, який спекла господиня, смак лечо чи фаршированого перцю, а, може, і смак недорогого

вина, яким господар намагався частувати гостей, бо просто інакшого не мав, але правила гостинності того вимагали.

Повернення до батьківського дому завжди навіює певну ностальгію, меланхолію, чи як би це не називали, але все одно спогади, які спонукають по-філософський сприймати світ і себе в ньому. Радко Питлик, автор біографії Ярослава Гашека писав: “Недалеко від мого будинку є звичайна пивна. Вона майже нічим не відрізняється від тисячі таких же празьких пивних. От тільки над одним зі столів, застелених картою скатертиною, висить табличка: «За цим столом пив пиво Ярослав Гашек». Відвідувачі займають цей столик, коли не залишається вільних місць. Наче намагаються таким чином виявити повагу. Цей трактир, на щастя, не став туристичним, тут не зустрінеш японця з фотоапаратом. Тому тут ще збереглася атмосфера «пивних» Праги початку ХХ століття. Постійні клієнти, за кожним з яких закріплено певне місце, обговорюють політику. Замість вбивства Франца Фердинанда – збільшення податків і американський радар. У пивній «У Чаші», де Палівець наливав пиво Бретшнейдер і Швейкові, про радар не почувеш.” Автор намагається провести культурно-історичну подорож крізь атмосферу кнайп, забігайлівок, де колись подавали неперевершену смакоту, а зараз – не таку. Отож спогади – це історична пам’ять, яка містить у собі гіркі і невилікувані рани, пересуди й упередження, але й світлі моменти екзистенції людини, і щось таке, що залишається навіки і передається як великий духовний скарб майбутнім поколінням.

Книга “Туляш із Турула” сатирично-іронічна, як і всі назви її розділів, відображає авторсько-персональні спогади про минуле і сьогодення. Кулінарні назви розділів книги слугують іронічним віддзеркаленням історичних подій кількох десятиліть, епох і цінностей. Автор не обмежує себе описами закладів, які полюбляють туристи, начитавшись різноманітних довідників. Він дозволяє зазирнути краєм ока на будапештські тролейбуси, ринки, де торгують всіляким дріб’язком, сором’язливих повій на шпильках, молодіжні фестивалі і на політиків, які обманювали свій народ і в цьому ж йому зізнавались. Перед нами проходить життя на зламі епох, цінностей і сподівань. Старі трамвайні лінії, які потребують ремонту, неминуче поступляться чомусь новому, незбагненному для оповідача.

Твір завершується подорожжю наратора місцями історичних подій і майже дитячою мрією: «Наступного дня я поїду до Будапешта і подамся на довгу прогулянку цвинтарем Керепеші, аби дивитись на пружні сідниці і перса, витесані навіки в надгробних кам'яних брилах».